യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 148

വ്യാധ ഉവാച .
ഏവം ചേത്തന്മുനിശ്രേഷ്ഠ സത്യതാസത്യതാ കഥമ് .
സ്ഥിതഃ സ്വപ്നദൃശാ ചൈഷ സുമഹാൻസംശയോ മമ .. 1
മുനിരുവാച .
ദേശകാലക്രിയാദ്രവ്യൈര്യാ സംവിന്നിശ്ചിതോദിതാ .
കാകതാലീയവദ്ഭാതി സാ സത്യസ്വപ്നനാമികാ .. 2
മണിമന്ത്രൗഷധിദ്രവ്യൈഃ ക്വചിദവ്യഭിചാരിണീ .
ക്വചിത്സവ്യഭിചാരാ ചിത്സത്യസ്വപ്നാഭിധാ സ്മൃതാ .. 3
സത്യസ്വപ്നസ്ഥിതിർലോകേഷ്വീദൃഗ്രൂപാ യദാ സ്ഥിതാ .
തദൈഷാ കാകതാലീയന്യായാദന്യാ ന ലഭ്യതേ .. 4
യം യം നിശ്ചയമാദത്തേ സംവിത്സ്വദൃഢനിശ്ചയാ .
തഥാ തഥാ ഭവത്യേഷാ ഫലയുക്തസ്വഭാവതഃ .. 5
തമേവ നിശ്ചയം ത്വസ്യാ അന്യഃ പ്രതിനിഹന്തി ചേത് .
തത്രാസൗ നിശ്ചയഃ പ്രൗഢഃ സ കഥം ലക്ഷ്യഭാഗ്ഭവേത് .. 6
ന ബഹിർനാന്തരേ സന്തി പദാർഥാഃ കേചന ക്വചിത് .
സംവിദേകാ ജഗദ്രൂപൈര്യഥേച്ഛതി തഥാ സ്ഥിതാ .. 7
സ്വപ്നോ ഽയം സത്യ ഇത്യന്തർനിശ്ചയേന തഥോദിതാ .
തഥൈവാശു ഭവത്യേഷാ സംശയാത്സംശയം വ്രജേത് .. 8
അന്യതോ ഽപി ഫലം പ്രാപ്തം സ്വപ്നസത്യത്വകല്പനാത് .
സ്വപ്നേന സൂചിതമിദം ഫലമിത്യേവ വേത്ത്യയമ് .. 9

സർവ ഏവ നിജയാ ജഗത്ത്രയേ
സംവിദാതിശയിതാ ദൃഢാ അപി .
കാലതോ വ്യഭിചരന്തി ദേശതോ
യത്നതശ്ച ചിരതോ ഽചിരേണ വാ .. 10

സർഗാദാവേവ ചിദ്ദ്യോമ ഭാനമപ്രതിഘം ജഗത് .
വസ്തുസത്താം ചിദേവാതോ യഥേഷ്ടം തനുതേ തനുഃ .. 11
ചിന്മാത്രം വർജയിത്വൈകം ബ്രഹ്മാന്യത്സർവദാഖിലമ് .
വിദ്ധി സത്യമസത്യം ച നിയതാനിയതം സ്ഥിതമ് .. 12
യസ്മാദ്ബ്രഹ്മൈവ സർവാത്മ സദേകമേവ നേതരത് .
തസ്മാത്കിം നാമ തത്സത്യം കിമസത്യം ച വാ ഭവേത് .. 13
അതഃ സ്വപ്നഃ ക്വചിത്സത്യഃ ക്വചിച്ചാസത്യ ഏവ വാ .
അബുദ്ധാനാം പ്രബുദ്ധാനാം നാസദ്രൂപോ ന സന്മയഃ .. 14
സംവിദ്ഭ്രാന്തിരിയം ഭാതി ജഗന്നാമ്നീ സ്വരൂപിണീ .
സ്വയം ച ഭ്രാന്തിരസ്മീതിവാദിനീ കാത്ര നിശ്ചിതാ .. 15
ചിതിരേവ ചിരായേദം ചിത്തം ചിമചിമായതേ .

യദാത്മന്യേവ സലിലം ദ്രവവത്തദിദം ജഗത് .. 16
യഥാ സ്വപ്നം സമാലോക്യ സുഷുപ്തമനുഭൂയതേ .
തഥാ ജാഗ്രത്സമാലോക്യ നിദ്രാ സമനുഭൂയതേ .. 17
അതസ്ത്വം ജാഗ്രദേവേദം സ്വപ്നം വിദ്ധി മഹാമതേ .
സ്വപ്നം ച വിദ്ധി ജാഗ്രത്ത്വമേകമേതദജം ദ്വയമ് .. 18
വ്യോമൈവാചേത്യചിന്മാത്രഭാനമേകമിദം തതമ് .
ജാഗ്രത്സ്വപ്നസുഷുപ്ത്യാഖ്യാഃ പര്യായരചനാ ഇഹ .. 19
നേഹ നാമാസ്തി നിയതിർന ചാനിയതിരസ്തി ച .
നിയത്യനിയതീ ബ്രൂഹി കീദൃശേ സ്വപ്നസംവിദി .. 20
യാവദ്ഭാനം കില സ്വപ്നേ താവതൈവ നിയന്ത്രണാ .
സ ഏവ സംവിദ്ഭാനസ്യ കുര്യാന്നിയമനം മുനിഃ .. 21
സ്വച്ഛന്ദം വാതലേഖായാഃ സ്ഫുരന്ത്യാഃ സംവിദസ്തഥാ .
അകാരണകമേവാങ്ഗ നിയതിഃ കേവ കീദൃശീ .. 22
അഥാകാരാദി യന്നാമ കല്പ്യതേ കാരണം വിദഃ .
തദകാരണകം സർഗഃ സ്യാദനന്യന്ന വൈ ചിതേഃ .. 23
ഏതാവത്യേവ നിയതിരത്ര യന്നാമ യദ്യഥാ .
യാവത്പ്രസ്ഫുരിതം ഭാനം തത്തഥാ ന തദന്യഥാ .. 24
കദാചിത്സത്യതാ സ്വപ്നേ കദാചിച്ചാപ്യസത്യതാ .
അഭാവാന്നിയതേരേവ കാകതാലീയമേവ തത് .. 25
യത്സ്വപ്നൈവാത്മനാ ഭാതി മണിമന്ത്രൗഷധാത്മനാ .
യന്നാമ നിയതം തത്തു ജാഗ്രത്യപി ഹി ദൃശ്യതേ .. 26
ജാഗ്രത്സ്വപ്നശ്ച ചിദ്ഭാനമാത്രമേവാന്യതാത്ര കാ .
ജാഗ്രതി സ്വപ്നനഗരേ വേദനാത്സദൃശാത്മകമ് .. 27
ജാഗ്രന്ന സംഭവത്യേവ യജ്ജാഗ്രദിതി ശബ്ദിതമ് .
സ്വപ്ന ഏവ ജഗദ്രൂപം നിർനിദ്രസ്യൈവ ചാത്മനഃ .. 28
സ്വപ്നോ വാ നാമ നാസ്ത്യേവ യഃ സ്വപ്ന ഇവ ശബ്ദിതഃ .
സുപ്താസുപ്തൈകരൂപസ്യ ബ്രഹ്മണോ ബോധരൂപതാ .. 29
ജാഗ്രത്സ്വപ്നാദയോ വൈതേ ന കേചന കദാചന .
ദൃശ്യം പശ്യതി സത്താശു മൃതിഭ്രാന്തേരനന്തരമ് .. 30
യഥാനവരതം കാലമനന്തം സീകരോർമയഃ .
ത ഏവാന്യവദഭ്രാശാവദനന്യാഃ സ്ഫുരന്ത്യലമ് .. 31
തഥാനന്യേ പരേ സർഗാഃ സ്ഫുരന്ത്യസ്ഫുരിതാ അപി .
ശിലാകോശാന്തലേഖാവജ്ജാഗ്രത്സ്വാപാദി തത്ര കിമ് .. 32

ജാഗ്രത്സ്വപ്നസുഷുപ്തതുര്യകവപുഃ സാകാരതാവർജിതം
സർവാകാരമപി വ്യതീതകലനം സർഗം ശരീരം ദധത് .
വ്യാപ്തം ചിദ്വപുഷാ തഥാപി സുഷിരം ശൂന്യേന ദൃശ്യാത്മനാ
ചിന്മാത്രം ഖമിദം മനാഗപി നഭോമാത്രാന്ന ഭിന്നം പുനഃ 33

സാകാശാനിലവഹ്നിവാരിധരണീലോകാന്തരാമ്ഭോധരം
സർഗാദാവപി കാരണാനനുഭവാച്ചിത്താത്മകം കേവലമ് .

നാമ്നാ വർജിതമേവ ബോധവപുഷാ സംയുക്തമേവാന്തതഃ
ശുദ്ധം വേദനമാത്രമേവ സകലം ദൃശ്യം ന വസ്ത്വന്തരമ് .. 34

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ സ്വപ്ന-നിർണയോ നാമാഷ്ട-ചത്വാരിംശ-ദധിക-ശതതമഃ സർഗഃ .. 148 ..